

חולין קטז

משה שווערד

1. תוספות מסכת חולין דף קטז עמוד א

עיקרן נאסר - משמע שאף הקשים והעץ נאסרין וכן משמע בפרק כל שעה (פסחים דף כו:). דאמרינן תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה או בקשים של כלאי הכרם חדש יותץ ותימה דבפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פ.) משמע דשרו גבי המוציא הוצאות על נכסי אשתו עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה שביעית וכלאים הרי זו חזקה פירוש דאז אינו יכול לאכול אלא זמורות ו"ל דקשין ועץ שהיו קודם שנזרע כלאים מותר עד שיוסיף מאתים ורוב פעמים שהפרי הוסיף מאתים ונאסרו הקשין והעץ שהיו מקודם כבר גדולין ושוב לא יוסיפו מאתים אבל ודאי כל מה שגדל אחר שנזרע כלאים אסור אף הקשין והעץ.

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד א

תוס' ד"ה עיקרן נאסר. והגר"א מוכיח מכמה מקומות שהעצים מותרים לגמרי.

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קטז. אם הוסיף מאתים אסור. במס' ע"ז (עג.) אמרינן המערה יין נסך מחבית לבור אפי' כל היום כולו, ראשון ראשון בטל, והקשה המרדכי שם (סי' תתנח) מ"ש דבגמ' כאן לא אמרינן קמא קמא בטל, וכן במס' ב"ב (ב:) גבי מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור, ותירץ רשב"ט וכן ריב"א דהיכא דידע בינתיים ושכח ושוב נתוסף אז אמרינן קמא קמא בטל, ואי לא ידע בינתיים אמרינן מצא מין את מינו וניעור, ומכאן פוסקים דאם חתיכת איסור נפלה לס' של היתר, ולא הכיר בה להעלות עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה, אם אין בהיתר כדי לבטל את שתיים, אבל אם הכיר בה וידוע שיש בהיתר לבטלה אז אפילו נפלה אחרת

א"צ ביטול כנגד שניהם. ועי' בחידושי הרמב"ן (שם ד"ה ה"ג) מה שכתב בזה. והתוס' במס' ב"ק (ק: ד"ה אומר) כתבו בשם ר"ת דהתם מיירי שהיה השפיכה בהפסקות, אבל אם מערה בלא הפסק אע"פ שהשפיכה נשתתה הרבה אינו בטל, וה"ע הרי הכלאים גדילים בלא הפסק ועי' מש"כ במס' ע"ז שם (ד"ה המערה) בשם המג"א לגבי החזרת יין של כוס פגום לקנקן.

4. ספר מנחת חינוך - מצוה רצח - אות יד

עוד נראה לענ"ד דלא קשה קושית הגאון הנ"ל, דהנה ידוע דכל מלאכות שבת אינו חייב על מלאכה רק בנגמר המלאכה, כגון אופה, דהוא חייב משום מבשל, או מבשל אינו חייב עד שנאפה או נתבשל, אבל על הדבקה בתנור ולא נאפה אינו חייב, ואם הדביק פת בתנור ואחר זמן רדה מן התנור או הוא או אחר ולא נאפה אינו חייב, כמבואר להדיא במסכת שבת ד' ע"א גבי התירו לו לרדותה קודם שיכוא לידי איסור סקילה וכו'. ואם הדביק בתנור ונאפה חייב על האפיה חטאת או סקילה, אף דבשעת האפיה אינו עושה כלל מעשה מ"מ חייב כיון דעשה מעשה בתחילה ועל ידי מעשה נתעבד המלאכה. ולא הוי התראת ספק בשעת הדבקה דילמא יקח אותו מן התנור קודם האפיה, והטעם מבואר בתוס' שם ד"ה קודם שיכא. עכ"פ חזינן דעל המעשה לא נתחייב כל זמן שלא נעשה המלאכה, אך אם נעשה המלאכה חייב על העשיה, ועל המלאכה בלא העשיה אינו חייב ג"כ דמותר להדביק בתנור עם חשכה אע"פ שנאפית בשבת כמבואר בשבת שם, דכל המלאכות מותרים קודם חשיכה אע"פ שנתעבד בשבת, רק קצת מלאכות אסורים מדרבנן משום גזירה, כגון פת בתנור שמא יחתה בגחלים כמבואר שם י"ח ע"ב, וזה פשוט והוא דבר שתינוקות של בית רבן יודעין. וכן איפכא אם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשיכה ולא נאפית כלל מבעוד יום רק משחשיכה ליל מוצאי שבת, בודאי ג"כ פטור כיון דנאפה ליל מוצאי שבת, כמו דאם לקח מן התנור קודם האפיה דפטור, א"כ בודאי אם נאפית בחול ג"כ הדין כן כי בחול אינו איסור כלל. הכלל, דחייב על העשיה והמלאכה כאחד אם נעשה בשבת, אבל באחד מהם אינו חייב בשבת, וזה פשוט.

והנה זורע בשבת ויום טוב הוי אב מלאכה, ומבואר בפסחים כ"ה ע"א גבי כלאי הכרם דזרוע מעיקרא אינו נאסר אלא בהשרשה, והיינו דנקלט בארץ. ועי"ש ברש"י ד"ה זרוע מעיקרא, דקודם השרשה הוי כמונח בכדא ולא הוי כלאים כלל. וכן מבואר במס' מנחות ס"ט ע"א לענין עומר, ולענין אונאה ושבועה הוי איבעיא שם אי כמנח בכדא דמי. א"כ אפשר לומר דגם בשבת ויום טוב דאינו עובר על הזריעה רק אם נשרש בקרקע, ואינו חייב על העשיה רק אם נשרש אחר כך, כמו אופה

דאינו חייב על דבוקו בתנור רק אם נאפה אחר כך, הכא נמי דבנשרש חייב על העשיה, ואם תיכף לאחר שזרע נטל הזרע מן הארץ ולא הניח לשרש אפשר דאינו חייב. אך זה אינו דאם נאמר דעיקר הזריעה היינו בהשרשה, א"כ אם זרע בשבת ונשרש אחר כך בחול לא יהיה חייב כמו אופה לעיל, א"כ אמאי מבואר במשנה שבת ע"ג ע"א הזרע חייב, וכן בגמרא הנוטע והמבריך והמרכיב עיין בשבת פרק כלל גדול [שם ע"ב], הא קיימא לן בר"ה י' ע"ב ובפסחים נ"ה ע"א פלוגתא, חד אמר דלקליטה צריך שלשים יום, וחד אמר ארבעה עשר יום, ור"י סבירא ליה שלשה ימים בעינן, ואנן פסקינן י"ד לקליטה, עיין ר"מ פ"ט ממעשר שני ונטע רבעי ה"ח ושו"ע סי' רצ"ד ס"ד, א"כ היאך חייב משום זרע, דממה נפשך אם זרע בחול וזמן הקליטה יהיה בשבת ודאי פטור אליבא דכולי עלמא כמו כל המלאכות דמותר מבעוד יום אף שהמלאכה נעשית בשבת, כמו שכתבתי לעיל, ובדאי מיירי בזרע בשבת, א"כ היאך חייב הא אינו נקלט הזריעה אליבא דכולי עלמא פחות משלשה ימים, וא"כ נקלט בחול אמאי חייב, ועיין ר"ה י' ע"ב ובפסחים נ"ה ע"א, א"כ נפל דין זה דזרע ונוטע בבירא, היאך משכחת לה דחייב הא נשרש בחול. על כרחך צריך לומר דיש חילוק, בשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול, אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל אף דנתן לתוך התנור, אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפץ הזרע על גבי קרקע הוי זרע, אף דהוי כמאן דמנח בדיקולי היינו לענין המזכר לעיל דלא מבואר בקרא זריעה, א"כ אף דהוי זריעה מ"מ אפשר דהוי כתלוש לענין עומר, אבל לשון זריעה שייך שפיר תיכף קודם שנקלט, על כן חייב תיכף בשבת ויום טוב. א"כ לפי זה אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב, דהרי נגמרה מלאכתו בזריעה לחוד ועל זה חייבה התורה, והוי כמו כותב ומוחק תיכף או אפילו כותב על מנת למחוק תיכף בודאי חייב, הכא נמי חייב.

וכן נראה נמי לענין איסור זריעת כלאים לענין לחייבו מלקות על הזריעה חייב תיכף עד שלא נשרש כי עבר על לאו דלא תזרע, רק נתקדשו לענין איסור הוי בהשרשה, אבל לענין חיוב מלקות הוי תיכף בשעת הזריעה, דהא דמבואר בפסחים כ"ה ע"א דדרשינן מהזרע [דברים כ"ב, ט'] דזרוע מעיקרא בהשרשה, עי"ש ברש"י ד"ה זרוע מעיקרא, דסובר לענין להתקדש הוי מצד הסברא כמונח בכדא, אבל לענין חיוב מלקות אין תלוי בהשרשה. ומ"מ צ"ע קצת כיון דרש"י כתב שם דלא נאסר תיכף מחמת דהוי כמאן דמנחי בכדא ולא הוי תערובות כלל, א"כ אמאי מחייב משום זרע כלאים. אך מ"מ נראה לי דהדין כן בשבת ויום טוב אין ספק אצלי כמו שכתבתי, דאי לאו הכי לא יהיה חייב על זרע ונוטע בשבת, על כרחך בודאי חייב תיכף אף בלא הקליטה, ואף לקט תיכף מן הארץ מ"מ חייב דהמלאכה כבר נגמרה, וגם בכלאים אם לא יהיה חייב רק אם נשרש, הוה ליה להר"מ להביא דין זה בכלאים כמו שמביא לענין דנאסרין. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי דמבואר כן להדיא בדברי הרב המחבר מצוה תקמ"ח בסוף המצוה, כתב להדיא דכברינו, ועובר על זה זרע כלאי הכרם לוקה מדאורייתא מיד שזרעו, אבל לענין שיאסרו בהנאה אינם אסורין מיד שזרעו עד אחר השרשה וכמו שאמרנו ז"ל וכו', עכ"ל. מבואר להדיא

דכברינו לענין כלאים. ובשבת ויום טוב הדבר ברור כמו שכתבתי לעיל, א"כ כיון דעל הלאוין דזריעה חייב תיכף אבל לענין איסור הנאה אין נאסרין אלא בהשרשה, א"כ ממילא לא קשה קושית הגאון הנ"ל [אות ג'], דעל כן חייב משום זרע ביום טוב כמו אם לקט אותם מן הארץ תיכף מ"מ חייב, הכא נמי כיון דחייב תיכף ולא הוי מקלקל, ואחר שלשה ימים נאסרו אבל תיכף לא נאסרו, א"כ כמו דלקט אותם תיכף אף דלא נתגדל כלל חייב דכך חייבה התורה, א"כ מאי איכפת לן דלאחר זמן נתקלקל, כמו בנה וסתר תיכף אפילו בונה על מנת לסתור חייב, הכא נמי כיון דבשעת החיוב אינו נאסרין כלל על כן שפיר דחייב משום יום טוב. ולענין איסור הנאה בודאי אינו נאסרין אלא בשעת השרשה כמבואר בפסחים שם ובר"מ פ"ה מכלאים ה"ג, ואף דודאי עכ"פ צריך לזרוע שיהיה ראוי להשרשה וכאן יהיה מקלקל, זה אינו, דראוי לשרש בהיתר דאם תיכף אחר הזריעה יקח מין אחד מן הקרקע א"כ לא יהיה נאסר, ועל הזריעה חייב בכל שהוא, א"כ בשעת הזריעה אינו מקלקל כלל. ועיין במגני ארץ סי' ש"ל וסי' א' ובמגן אברהם שם [ס"ק י"ב], ודוק שם היטב. שוב בינותי בספרים ומצאתי בספר הלכות קטנות למהר"מ חאגיז סי' רט"ו וסי' רט"ז, מביא זה בפירושו דחילוק יש בין מבשל לזרע, דזרע חייב תיכף אף דלא נשרש בקרקע עי"ש החילוק, ולא הביא הראיות שהבאתי, והנאני:

5. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן פט

ה. ... עוד יש לתמוה דהנה בעיקר שיעור הוספת מאתים מבואר שם ברש"י ובמאירי ובתו"ט פ"ה דכלאים מ"ו דהטעם הוא משום דכך שיעורו לענין ביטול, וכן כתבו התוס' בחולין קט"ז ובמנחות ו' ע"א דעיקר האיסור הוא רק במה שניתוסף אח"כ אלא שממילא נאסר הכל מחמת תערובת איסור, והנה דבר זה מבואר בגמ' גיטין נ"ד ומפורש כתבו כן התוס' בב"מ נ"ג ע"א והרמב"ם בפט"ו ממאכלות אסורות דמדאורייתא אין שום חילוק בין כלאי הכרם לשאר איסורין ובטלי כולן במינן ברובא ורק חומרת חכמים הוא להצריך דוקא מאתים, וכיון שכן נמצא דבזרוע ובא לא

מיתסר מה"ת אלא א"כ רבו הגידולין על העיקר, וכ"כ הקרית ספר בסוף"ה מכלאים וז"ל ונראה דלא אסור מדאורייתא אלא היכא דליכא רובא בהיתר אבל אי רובא גדל בהיתר אע"ג דניתוסף הרבה באיסור ליכא איסור דאורייתא - דשיעור מאתים מדרבנן עכ"ל, וא"כ איך סתם הרמב"ם בפ"י ממא"ס ה"ו וכתב "כלאי הכרם כיצד מין ממיני תבואה או מיני ירקות שזרעו עם הגפן - בין שעלו מאלהין בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהם אסורים באכילה ובהנאה שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם - והאוכל כזית מכלאי הכרם בין מן הירק בין מן הענבים לוקה מה"ת ושניהם מצטרפין זה עם זה", וקשה דהא בזרוע ובא לא מיתסר כלל מה"ת אלא א"כ גדלו הרבה עד כדי כך שלא נשתתף רובא היתירא ואף גם אז אינו חייב מלקות אלא א"כ אכל שני זיתים דדוקא בכה"ג הוא דאיכא כזית איסור ממה שנתוסף אח"כ כיון שאין ההיתר יכול להצטרף אל האסור, גם צ"ע דמ"ט לא נזכר כלל ברמב"ם בשום מקום דהא דאם הוסיף מאתים קידש הוא רק מדרבנן.

גם בעיקר דין זה דלא נאסר אלא בהוספת מאתים אתמה מאד והא איכא כמה תנאי ואמוראי דס"ל דמין במינו לא בטיל כלל מה"ת ועיין רש"י חולין ק"ט ע"א שפסק כן להלכה, ואף להתוס' שם בדף צ"ז שחולקים על רש"י מ"מ מודים הם דרבי ודאי סובר כר' יהודה דמין במינו לא בטיל, וא"כ איך סתם רבי במשניות דכלאים דלא קידש אא"כ הוסיף

מאתים ותפ"ל דמיד כשהוסיף כלשהו נאסר הכל כיון שהוא מין במינו ולמ"ד דלא בטיל כלל מה"ת אין שום חילוק בין נפל היתירא לגו איסורא או איפכא, ואף להסוברים דהא דלא בטיל הוא רק בלה ולא ביבש מ"מ נד"ד ודאי חשיב כלה שהרי כתבו התוס' בכמה מקומות דגם תערובת של קמה בקמה חשיב כלה וסובר ר"י דלא בטיל וכו' כאן כיון דמה שנתוסף אח"כ מתערב יפה בהעיקר כמ"ש בנב"ת חיו"ד סי' נ"ה שהרבי הוא בעובי רוחבו ובקומה באופן שאין הגידול שנתגדל עומד כלל בפני עצמו, וכיון שכן מסתבר ודאי דחשיב כלה דלא בטיל ועיין גם בפת"ש יו"ד ריש סי' רצ"ט שהביא מחת"ס חיו"ד סי' פ"א פ"ה שכתב מפורש דחשיב כלה. (אולם בנינו לא זכיתו להבין דבריו שם שהק' אהא היתר בהיתר לא בטיל מהא דהמעביר עציץ נקוב בכרם וכן מחיצת הכרם שנפרצה דלא נאסר אלא א"כ הוסיף מאתים ומבואר דהוא משום דבפחות ממאתים מהני ביטול ותפ"ל שגם בפחות מזה צריך להאסר משום דהו"ל היתר בהיתר וכתב משום כך דבלת מהני ביטול אפ"י היתר בהיתר עי"ש, וצ"ע טובא דבזרוע ובא הרי לא נאסר כי אם מה שהוסיף

ואותו המיעוט שהוסיף ונאסר שפיר מתבטל במאתים היתר, ומשמע מזה שהח"ס סובר דאם הוסיף מאתים נאסרים כל הענבים כולם מחמת יניקה חשובה של מאתים מהתבואה וכן התבואה כולה נאסרת מחמת יניקה חשובה מהגפן ולפיכך תמה דבעי למיתסר הכל מיד גם משום יניקה מועטת כמו חוט אחד של צמר שאוסר בגד גדול של פשתן, והוא פלאי, דיתבאר להלן דרק מה שהוסיף נאסר ולא מה שכבר היה מקודם, ואף אם אמר "דמלאה" היינו שיעור של מאתים ואז נאסר הכל גם מה שהיה מקודם, אבל א"כ הרי צריכים ודאי לומר שכך היתה הלכה דשיעור של מאתים נקרא מלאה ואוסר את הכל וא"כ שוב אין מקום להקשות שיאסר גם בפחות ממאתים כיון שמפורש הקפידה תורה על שיעור של "מלאה", ואף שהח"ס מסתמך על הרמב"ן בריש מס' ב"ב מ"מ יבואר להלן שגם להרמב"ן רק מה שהוסיף נאסר, וגם האיסור איננו כלל מחמת עירובוב יניקה רק דין הוא דמה שגדל בערבוביא ה"ז כלאים ואסור, וא"כ תמה מאד למה לא נוכר כלל בשום מקום דאיכא דפליגי אהאי כלאה דלא קידש אלא בהוספת מאתים, אך ראיתי ברמב"ן למס' ע"ז דף ע"ד ע"א שכתב "דקסבר ר' יהודה

דשיעורין אלו בתרומה וערלה דאורייתא", וצ"ע טובא דאיך יתכן לומר שכל איסורי תורה אוסרין במינן במשהו ואילו תרומה ערלה וכלאים דחמירי טפי אינם אוסרין במינם אלא במאה ומאתים, ופלא גדול בעיני שלא מצאתי מי שנתעורר לזה) ...

... ונראה דאף שמבואר בתוס' ובראשונים כמו שכתבנו דמה שלא נאסר בפחות ממאתים הוא רק מחמת ביטול, מ"מ

לאו דכו"ע היא, דהנה הרמב"ן בריש מס' ב"ב הביא קושיית התוס' דבזרע ובה אמאי נאסר בתוספת מאתים ולא אמרינן דקמא קמא בטיל, ותיירץ שם בסיום דבריו עפ"י הכלל שהקדים דהיתר בהיתר לא בטיל וז"ל: ואף לדברי זה יכולין אנו לומר דכלאים נמי היתירא הוא שהרי זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ואין אחד מהם אסור עד שהוסיף מאתים לפיכך ורוע ובה נאסר בתוספת ולא אמרינן ראשון ראשון בטל דהיתירא לא בטיל אבל כשגדר בינתיים כבר בטלו בידים ונתבטל ושוב אינו חוזר וניעור עכ"ל, וצ"ע התיינה בכלאים יכול שפיר לומר דבפחות ממאתים לא נקרא מלאה, ולכן אין האיסור מתחיל אלא ממאתים, אבל הרי תנן נמי בפ"ק דערלה מ"ה וכן בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות אם הוסיף במאתים אסור, ולענין ערלה הרי ודאי מסתבר דפורתא נמי אסור, וע"כ דטעמא דשרי הוא רק משום ביטול ולא אמרינן דקמא קמא בטיל, אך אפשר דמ"מ החמירו רבנן בערלה כמו בכלאים, וע"ש בר"ש.

וכמדומה שמוכח ודאי מזה שהוא סובר דכל זמן שלא הוסיף מאתים אין שום איסור של כלאים בגידולין ואין צריכין

כלל לטעמא דביטול, ונראה שכן סובר גם הרא"ש בנדרים נ"ח ע"א שכתב דגידולי איסור אוסרין את העיקר בתוספת כל שהוא ועיי"ש בתוס' שהביאו כן גם מהרא"ם והקשו ע"ז מהא דבכלאים לא נאסר כי אם בהוספת מאתים עיי"ש, ועכצ"ל דהרא"ש והרא"מ סברי דבפחות ממאתים לא חל עדיין שום איסור, גם החינוך במצוה תקמ"ט כתב "וזאת התוספת פירושה ז"ל בקבלה שהוא במאתים", ואף שהמנ"ח כתב ע"ז בפשיטות דלא דק מ"מ אין זה כ"כ פשוט וברור, ועיין גם ביראים שכ"ט שכתב "ומה שהוצרכו תוספת מאתים מדאורייתא" ועיי"ש בתועפת ראם שהרגיש בכל זה וכתב דמשמע דס"ל כהגאון מהר"ש לאנדא בנוב"ת חו"ד סי' נ"ה שכתב דלולא פירש"י הי' נ"ל דכל דבר מועט שהוא חלק פחות ממאתים לא נחשב כלל גידול ואינו בכלל "מלאה" עד שגדלו יותר מחלק מאתים ולא מתורת ביטול אייתנין עלה [נראה דמה שצריכים אסמכתא להא דכלאי הכרם אינן בטלין אלא במאתים ולא סמכינן אהא דשיעור מלאה הוא מאתים, אפשר שזה רק שיעור חשוב של גידול אבל אין זה שייך כלל לדנין ביטול].

עכ"פ נראה שגם הרמב"ן סובר כן דפחות ממאתים אינו נאסר משום דלא חשוב להקרא בשם מלאה, ולכן מה שכתב שם הרמב"ן דאף ככה"ג לא אמרינן בכלאים ראשון ראשון בטל מ"מ אם גדר בינתיים אין התוספת הראשון מצטרף לתוספת השני "כיון דגדר וכבר נפסק האיסור ונעשה בו מעשה גדול להתירו" או כמו"ש שם אח"כ "מפני שביטלו בידים ונתבטל ושוב אינו חוזר וניעור" היינו דאע"ג דהיתירא לא בטיל מ"מ אין בכוחם להצטרף יחד לשיעור של "מלאה" [מסופקני אם כוננת הרמב"ן דוקא כשעשה מעשה וגדר וביטלו בידים וגם נעשה בו מעשה גדול, ולא כשנעשה גדר מאיליו בלא שום מעשה], ונראה דאיכא נ"מ בהוסיף רק אחד מג' מאות דלפי הטעם דמפני שהוא הולך וגדל מאיליו אינו בטל אסור למכור את הפירות ולקבל דמים גם עבור האחד מג' מאות שהוא כלאים כיון שהוא אסור ועדיין לא נתבטל, משא"כ להרמב"ן כל זמן שלא הוסיף מאתים עדיין לא נאסר והוא היתר גמור, **עכ"פ נראה שלפ"ז אתי נמי שפיר לר' יהודה דאע"ג דמין במינו לא בטיל מ"מ כל שלא הוסיף מאתים אינו בכלל מלאה והוי היתר גמור**...

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד א

ואבע"א איכא בינייהו עוף. הא דפשיטא לגמ' דלריה"ג אין עוף אסור מדרבנן, נראה דכיון דדריש למעט עוף משום שאין לו חלב אם, הוי כמפורש בתורה דמותר, ומבואר בט"ז (י"ד סי' קיז) דבדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חז"ל לאסור, אך ר"ע דריש למעט עוף מייטורא דגדי, וזה לא חשיב מפורש.

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד א

במקומו של ר"א וריה"ג. בספ"ק יבמות איתא בעבד כב"ה וכב"ש עבד כל זמן שלא היה מו"מ ולא הוכרעה הלכה כב"ה. **וצ"ל דגם כאן אף שרוב חכמי ישראל חלקו על ר"א וריה"ג, אך כיון שלא היה מו"מ ולא הכריעו, מותר לר"א לנהוג במקומו כסברתו, וכי כל מי שר"א רבן. וצ"ל שגם בזמן ריב"ב ובזמן לוי עדיין לא הכריעו. וכיום זה לא שייך, דהשו"ע הוי הכרעה, אף שלא היה מו"מ.**

והקשה הכרתי דהא י"א שאיסור מראית העין שייך לא רק באכילה אלא אף בבישול. וקשה איך אכלו בשר עוף בחלב במקום ריה"ג. ולמה לא אסור משום מראית העין. ותיירץ, בדבר לא שכיח כגון חלב שקדים שייך איסור מראית העין, דיתלב שחלב ויחשבו שמתר. אך במקום ריה"ג שכיח בשר עוף בחלב ול"ש מראית העין.

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

אמאי לא תשמתינהו. כתב הרמב"ם (ת"ת סוף פ"ז) וחכמים גדולים היו משתכחים כמעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם ולא החרימוהו לכבודן, וזו היא דרכם של ת"ח שראוי לילך בה. ובמשל"מ שם הביא מהריב"ש (סי' סא) שהביא דברי הרמב"ם וכתב וכיון שאין התלמיד ואפילו החכם מחויב לנדות לכבודו, אבל שבח הוא שלא לנדות, ועיי"ש דיכולים הקהל למנוע

התלמידים מלנדות בלי רשות כמה שאינם מחוייבים, אע"פ שהן רשאים, כל שכונת הקהל לשם שמים. ומ"מ אם לא ינדהו התלמיד חייבים הקהל או חכמי העיר לנדותו ולהענישו וכו'. [ומהגמ' כאן דרבי שאל ללוי אמאי לא תשמתינהו, משמע נמי דיש חיוב על החכם לנדות אם אין זה לכבודו.]

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד א

לוי איקלע לבי יוסף רישבא וכו' אמר ליה אמאי לא תשמתיהו וכו'. ודאי לוי עצמו לא אכל מזה, אך רבי שאלו מפני מה שתק להם ולא שמתיהו.

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד ב

מתני' קבת עכו"ם. קבה כאן לא מדובר על העור אלא על החלב הכנוס שינק העגל. ולמשנה ראשונה בע"ז (כט ב) חל איסור נבילה על החלב הכנוס. וצ"ע אי הוא מדאורייתא, דמסברא קשה, אך אי הוא דרבנן ק"ק הא דאיתא בע"ז שאסרו גבינת עכו"ם משום זה.

11. תוספות מסכת חולין דף קטז עמוד א

המעמיד בעור של קבה אם יש בה כו' - תימה דבגמרא מפרש טעמא דאסרו גבינות העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותם בעור קבת נבלה מאי איריא נבלה אפילו כשרה נמי ויש לומר דמשום בשר בחלב לא היו אסורין מספק משום דליכא אלא איסורא דרבנן דדרך בישול אסרה תורה.

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

וכ"כ התוס' שם. [וז"ל הרשב"א כאן, מאי קמ"ל פשיטא דבשר בחלב בנתינת טעם אסור, ושמא קמ"ל דדוקא אם יש בה בנ"ט אסור ומשום בשר בחלב, הא אין בה בנ"ט מותר, דאע"ג דמעמיד הוא בשר בחלב, בטעמא תלא ליה רחמנא כדאמר רבא לעיל (קח). דרך בישול אסרה תורה. משא"כ במעמיד בעור נבלה דאולינן בתר מעמיד, ואע"ג דלית ביה נ"ט רואין אותו הנבלה קיימת בעין. ונראה דזה כדברי הר"י מגא"ש [ועי' בראש יוסף מה שהקשה על דבריו]. ועי' בפר"ח (י"ד סי' פז ס"ק ז ד"ה ומעתה) שהקשה דמה בכך דבטעמא תלא ביה רחמנא, אכתי ליתסר מדרבנן משום מעמיד דומיא דנבלה וכו', ופירש דכיון דבשר בחלב לא אסרה תורה אלא דרך בישול, אסרו חכמים היכא דאיכא טעמא אף שאינו דרך בישול, דהיינו כבוש ומליחה דהוי כעין דאורייתא, אבל שאר איסורין שאסרה והחמירה תורה בהם כל היכא טעמא אף שלא ע"י בישול, החמירו חכמים בהם ג"כ לאסור משום מעמיד, באופן דאיסור מעמד איתיה בכל האיסורין, ואפילו במין בשאינו מינו, זולתי כבשר בחלב וכו' ועי"ש שכתב שג' שיטות יש בדבר (א) דעת התוס' ור"ת דליכא שום איסור דמעמיד כלל, דהעמדה לא חשיבא טעמא אלא הכל תלוי בנ"ט. (ב) דעת הרמב"ם ורוב פוסקים דאיסור מעמיד איתיה בכל האיסורין זולת כבשר בחלב דהוי בנ"ט. (ג) דעת המרדכי ור"י אף כבשר בחלב איכא איסור מעמיד.

משנה המעמיד בעור של קיבה וכו'. הקשו התוס' דבגמ' מפרש טעמא דאסרו גבינות העכו"ם מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה, מאי איריא נבלה אפילו כשרה נמי, וכוונתם דתיאסר משום בשר בחלב, [וכר"ן תירץ בשם הר"י מגא"ש דאי משום בשר בחלב לא הוה מיתסר אלא בנותן טעם כדתנן כאן אם יש בה בנותן טעם אסורה, ומשום עור קיבת נבלה נאסרת בכל דהו, דכיון דאקומי קא מוקים לא בטיל, אבל משום בשר בחלב ליכא למימר הכי דכל אימת דלא יהיב טעמא לאו בשר בחלב הוא, אלא האי באפיה קאי והאי באפיה קאי, [ועי' בשו"ת חת"ס (י"ד סי' פא ד"ה אמנם) מה שהקשה על זה]

13. תוספות מסכת חולין דף קטז עמוד ב

חיישינן שמא ינק מן הטמאה - לא קיימא לן הכי דהלכה כשמואל דמשני מתניתין בשינויא אחרינא ואנו מעמידין בקבת עגלים שאנו לוקחים מן העובדי כוכבים ולא חיישינן שמא ינק מן הטמאה.

14. תוספות מסכת חולין דף קטז עמוד ב

כאן לאחר חזרה - ולפי זה שריא קבת נבלה אלא עכשיו נהגו העולם הדבר לאיסור ואין להקל ליקח קבת עובד כוכבים ובדיעבד מותר דאפילו לכתחלה שרי היכא דידעינן שלא נמלחה בעורה אם לא שמכוער הדבר הואיל והחזיקו בו איסור ומיהו היכא דנמלחה הקבה בעורה אסורה ודאי משום בשר בחלב.

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד ב

כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה. טעם ההיתר הוא משום דהו"ל פירשא בעלמא, ונחלקו הראשונים בגדר דין זה. [1] שיטת הרי"ף והרמב"ם דפירשא בעלמא הכוונה דאינה חשובה אוכל, דטינופת בעלמא היא, ולהכי לא מיתסר, ואף בכשירה שינקה מן הטריפה החלב הכנוס בקיבה מותר, והא דתנן במתני' דאסור הוא קודם חזרה. [2] ושי' רש"י דפירשא היינו דלא הוי חלק מגופה, אבל החלב הכנוס שם דינו כחלב גמור בין בקרוש ובין בצלול. [3] ובתוס' בשם ר"ת מחלק בין צלול לקרוש, דחלב קרוש הו"ל פירשא בעלמא ומותר משא"כ בצלול. ולפ"ז א"ש סיפא דמתניתין בכשירה שינקה מן הטריפה דקבתה אסורה אף לאחר חזרה, דאיירי בצלול.

והרשב"א בתוה"ב ובמאירי הקשו על שיטת ר"ת מהא דאמרו בע"ז דקיבה של עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה, וע"כ דאיירי בצלול דאי הוי קרוש הו"ל דאוכלה, ולדעת ר"ת דצלול אינו פירשא קשה אמאי מותרת לכהן. וע"ש שנדחק דלשון שורפה שייך אף בקרוש. ולכאן קשה טובא מאי קושייתם, דאף דלא הוי פירשא בעלמא, מ"מ בקיבת עולה מותר לשתות אף חלב הצלול, שיתכן שמודה ר"ת לסברת רש"י דלא חשיב חלק מגופה, וכיון דאתי מעלמא ושרי. ולהלכה הכריעו הרבה ראשונים כר"ת.

16. תוספות מסכת חולין דף קטז עמוד ב

הכי גרסינן ברוב ספרים והלכתא אין מעמידין בעור קבת נבלה אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחית עובד כוכבים ובקבת כשרה שינקה מן הטריפה וכ"ש בקבת טרפה שינקה מן הכשרה מ"ט חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא - ולכאורה לגירסא זו קשיא מתני' דתנא כשרה שינקה מן הטריפה קבתה אסורה וכן ברייתא דלעיל בפירקין (דף קט:): קבה שבשלה בחלבה אסורה ואומר ר"ת דהני מילי חלב צלול שבתוך הקבה דלא חשוב פירשא אבל הקרוש שבתוך הקבה חשוב פירשא ואותו הקרוש לפי דבריו אפילו נמלח בתוך הקבה מותר.

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף קטז עמוד ב

פירשא בעלמא. כתבו ראשונים דהאי פירשא אינו כפירשא וגללים, דראוי לאכילה ממש, אלא דין שבטל דין חלב כיון שנשתנה, כמו דם שבשלו שמותר מה"ת כיון שנשתנה, וכמ"ש כ"ר יונה בדם מוסק שנשתנה מותר. ואם עור הקיבה יבש כעץ, מותר להעמיד בשל כשרה. ובטמאה החמירו.

18. רא"ש על חולין פרק שלישי - סימן נב

אמר רב הונא סימן לטריפה כל י"ב חדש [ובנקבה] כל שאינה יולדת. [דף נח ע"א] אמר אמימר הני ביעי דספק טריפה דשיחלא קמא משהינן ליה אי הדר טענא שריין ואי לא אסירן. וכי היכי דביצת טריפה אסירא חלבה נמי אסירא. דתנן (לקמן דף קטז ע"ב) כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה. ואע"ג דלית הילכתא הכי דקיימא לן דחלב שבתוך הקיבה פירשא בעלמא היא ושרי גמרינן מינה דחלב טריפה שאינה בתוך הקיבה אסורה:

19. שו"ע יורה דעה - סימן פז - דין באיזו בשר נוהג דין בשר בחלב, והיאך נקרא בשול:

(א) כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג, יט; לד, כו; דברים יד, כא) ג' פעמים; אחד לאיסור בישול, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה. והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול, אבל מזרבנן אסור בכל ענין. (כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה). (טור וארוך כלל ל')

(ב) גדי, לאו דוקא, דהוא הדין שור, שה ועז. ולא שנא בחלב אם, ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדבר הכתוב בהווה:

(ג) אינו נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה. ובשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור,

אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן: הגה - ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם:

(ד) אסור לבשל בחלב אשה, מפני מראית העין. ואם נפל לתוך התבשיל, בטל, ואין צריך שיעור: הגה - ונראה לפי זה, דכל שכן דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה, או בשר טמא בחלב טהור ודוקא בשר בהמה, אבל בעוף, דרבנן, אין לחוש:

(ה) ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלם בחלב. אבל אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב:

(ו) המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב: הגה - וחלב זכר לא מקרי חלב כלל. ואם נפל לתוך קדירה של בשר, אינו אוסר. אבל חלב מתה, ומי חלב, אוסרים המאכל כמו חלב עצמה. ואפילו בבישול, יש לאסור לכתחלה (כן משמע בארוך כלל ל"א). יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדירה של עו"ג, לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב (הגהת מרדכי פ' הצלמים). עוד כתבו דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה (מהרי"ו). עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. (מהרי"ל). ולכן יש לאסור גם כן להשתמש מן הקדירות של התנורים שבבית החורף, משום דנתזים עליהם לפעמים בשר וחלב מן הקדרות שמבשלים בתנורים (מהרי"ו). ובדיעבד אין לחוש בכל:

(ז) ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא, והמיקל לא הפסיד:

(ח) המבשל שליל בחלב, חייב. וכן האוכלו. אבל המבשל שליא, או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, פטור. וכן האוכלם, פטור:

(ט) יש מי שאומר דנסיובי דחלבא (פי' חלב המתמצה מקפאון הגבינה), אינם בכלל מי חלב, ואסור מן התורה. אלא מי חלב היינו אחר שעושים הגבינות מבשלים הנסיובי, והאוכל צף מלמעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא. זהו הנקרא מי חלב:

(י) **חלב הנמצא בקיבה, אינו חלב, ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה (טור בשם רי"ף ורמב"ם). ויש מי שאוסר, (וכן נוהגין):**

(יא) חלב הנמצא בקיבה (לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה (ארוך כלל י"ח בשם רבי שמחה והגהת אשירי), אבל בדיעבד אין לחוש עד) שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום אחד, אסור להעמיד בו: הגה - ואם העמיד בו, אם הוא הצלול אוסר כל הגבינות עד שיהא ס' בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה. ואם היה ס' בחלב, הכל מותר. ואם היה הקיבה קרושה, אינה אוסרת כלום, אפילו היה ס' בחלב נגד הקיבה. (לדעת ר"ת). ואם היה הקיבה צלול מתחלה, ונקרש, יש לו דין צלול (בית יוסף בשם רשב"א ובשם הפוסקים). ויש מקילין בזה (ש"ד בבית יוסף בשם המרדכי), ובמקום הפסד יש להקל. עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר; דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא, ואין בו לחלוחית בשר (ב"י בשם שבולי לקט):

(יב) אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת. אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא: הגה - משום דדבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל (כ"כ ב"י לדעת הרשב"א והר"ן). ודווקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה וזה גורם, ומותר אם איכא ס' נגד האסור (ממשמעות המרדכי):